

Dr. Zdenko Kodelja, dr. Lidija Tavčar

Terminološke zagate z izrazom »muzejska pedagogika«

Povzetek: Glavne teme v tem besedilu so nekateri terminološki problemi z izrazom »muzejska pedagogika«, ki se v Sloveniji uporablja že več kot dve desetletji. Ta izraz je problematičen vsaj iz dveh razlogov. Prvič zato, ker se nanaša na izobraževalno in vzgojno delo tako z otroki kakor tudi z odraslimi v muzejih in galerijah, obenem pa ne upošteva bistvene spremembe, ki je nastala z vzpostavitvijo andragogike kot posebne edukacijske vede. Drugi razlog, zaradi katerega je izraz »muzejska pedagogika« problematičen, pa je to, da napeljuje k napačnemu sklepu, da je muzejska pedagogika posebna edukacijska veda, čeprav to v resnici ni.

Ključne besede: terminologija, muzejska pedagogika, andragogika

UDK:

Izvirni znanstveni prispevek

Dr. Zdenko Kodelja, Pedagoški inštitut v Ljubljani; e-naslov: zdenko.kodelja@guest.arnes.si
Dr Lidija Tavčar, Narodna galerija, Ljubljana; e-naslov: lidija_tavcar@ng-slo.si

Izraz »muzejska pedagogika« se je v zadnjih dobrih dveh desetletjih uveljavil v slovenskem prostoru kot splošno sprejet termin,¹ ki označuje prakso in vedno bolj tudi teorijo izobraževalnega in vzgojnega dela v muzejih in galerijah; vendar sploh ni tako neproblematičen, kot se morda zdi na prvi pogled. Problematičen je namreč vsaj zaradi dveh razlogov.

Prvič zato, ker gre za izraz, ki se nanaša na celotno izobraževalno in vzgojno delo v muzejih in galerijah ter zajema programe za otroke in odrasle, ne upošteva pa bistvene spremembe, ki je nastala z vzpostavitvijo andragogike kot posebne vede o izobraževanju odraslih.² Če je ta sprememba, ki je pri nas posledica razdelitve pedagogike kot obče vede o vzgoji in izobraževanju na pedagogiko (vedo o vzgoji in izobraževanju otrok) in andragogiko (vedo o izobraževanju odraslih), upravičena, potem bi bilo primerneje govoriti o »muzejski pedagogiki in andragogiki«. Že ob vpeljavi izraza »muzejska pedagogika« je bila ta delitev na dve vedi znana. Takrat namreč andragogika ni več veljala za eno od pedagoških

¹ Pred tem so denimo v Narodni galeriji v Ljubljani poimenovali izobraževalne dejavnosti s tremi izrazi: »umetnostna vzgoja«, »estetska vzgoja« (Vrhunc 1973, str. 16) in »likovna vzgoja« (Cevc 1979). Tudi v nadaljevanju bomo obravnavali terminološke zagate z izrazom »muzejska pedagogika« predvsem v zvezi s slovenskimi umetnostnimi muzeji in galerijami, čeprav niso značilne le zanje, ampak tudi za druge vrste muzejev.

² Sam izraz »andragogika« (nem. Andragogik) je, kot navaja D. Demetrio, prvi uporabil A. Kapp leta 1833 za označitev vsega, kar zadeva izobraževanje in vzgojo kot eksistencialni kontinuum. Nato je leta 1921 E. Rosenstock znova uporabil ta izraz v analizi funkcij izobraževanja odraslih v Nemčiji (Demetrio 2003, str. 106). V Sloveniji je že leta 1938, najbrž prvi, uporabil izraz »andra-gogika« K. Ozvald v članku Dvajset let pedagogike v Jugoslaviji (Muršak 2002/4, str. 130). Pozneje so o andragogiki pisali in jo utemeljevali številni avtorji: H. Nanselmann (Švica), F. Poggeler (Nemčija), M. Ogrizović (Jugoslavija), T. T. Have (Nizozemska), B. Schwartz (Francija), J. A. Simpson (Anglija), F. M. De Sanctis itn. (Italija) in M. Knowles v ZDA (Demetrio 2003, str. 106). M. Knowles v enem od svojih besedil z naslovom Andragogy priznava, da si je ta izraz ukradel nekemu jugoslovanskemu strokovnjaku za izobraževanje odraslih, ki je sredi šestdesetih let prejšnjega stoletja po končani poletni delavnici stopil k njemu z lesketajočimi se očmi, rekoč: »Malcolm, vi pridigate in prakticirate andragogiko!« Ker Malcolm še ni slišal za andragogiko, je odvrnil: »Kakšno – gogiko?« Tedaj mu je jugoslovanski strokovnjak pojasnil, da gre za izpeljavo iz grške besede »aner«, ki pomeni »odrasel« (Knowles 2005, str. 27). Čeprav se je izraz »andragogika« mednarodno uveljavil, pa so v Združenih državah Amerike in Veliki Britaniji še naprej dajali prednost izrazu »adult education«, v Franciji (podobno kot v Španiji in Italiji) pa »formation des adultes« (Besnard 1994, str. 62–63).

disciplin,³ vzgojno in izobraževalno delo v muzejih in galerijah pa tudi ni bilo usmerjeno le na delo s šolarji. To sta dva pglavitna razloga, zaradi katerih je bila tedanja vpeljava izraza »muzejska pedagogika« problematična. Še bolj problematična je videti njegova raba danes, ko se je andragogika že povsem uveljavila. Vendar to ne pomeni, da je raba omenjenega izraza problematična vselej. Problematična se zdi takrat, ko se uporablja kot oznaka za teorijo in prakso izobraževanja odraslih v muzejih in galerijah. Da se v muzejih in galerijah tega problema zavedajo, je videti tudi po tem, da se dejavnosti v programih dela muzejev in galerij, namenjene odraslim, vsaj ponekod že nekaj časa uvrščajo v rubriko »andragogika«.⁴ Kljub temu pa raba izraza »andragogika« še ni dosledna. Tako se na primer ne uporablja izraz »muzejski andragog«, temveč še vedno le »muzejski pedagog«, za tiste, ki se v muzejih in galerijah ukvarjajo z izobraževalnim in vzgojim delom, tudi če to zajema delo z odraslimi. Restriktivna politika zaposlovanja na tem področju gotovo preprečuje specializacijo dela in poklicev v tem, da bi poleg muzejskih pedagogov imeli v istem muzeju ali galeriji še muzejske andragoge. Prav zato, ker vsaj trenutno večina muzejev in galerij tega ne more uresničiti, morajo muzejski pedagogi delovati tudi kot muzejski andragogi. Zato se zdi, da bi bilo boljše, če bi jih tudi imenovali muzejski pedagogi in andragogi, teorijo in prakso izobraževalnega in vzgojnega dela v muzejih in galerijah pa muzejska pedagogika in andragogika.

Ali bi bil izraz »muzejska pedagogika in andragogika« primernejši od izraza »muzejska pedagogika«?

Toda vprašanje je, ali bi bila sprememba izraza »muzejska pedagogika« v »muzejska pedagogika in andragogika«⁵ res najboljša rešitev. Po eni strani se zdi takšno preimenovanje smiselno, če se strinjamo z razlago, da je raba izraza »pedagogika« v tem primeru neustrezna, ker etimološki izvor besede »pedagogi-

³ *Enciklopedijski riječnik pedagogije*, 1963, str. 41–42. Pedagogika pa je bila razumljena kot *teorija vzgoje in izobraževanja* (Blättner 1979, str. 8). Pri tem ostaja za nekatere avtorje odprto vprašanje, ali gre za t. i. *znanstveno* ali *praktično* teorijo (Brezinka 1984, str. 9). Vendar tokrat to razlikovanje niti ni toliko pomembno. Pomembno je, da je pedagogika razumljena kot teorija (znanost, veda, teorija, doktrina itn.) o vzgoji in izobraževanju nasploh in ne le o vzgoji in izobraževanju otrok.

⁴ V knjižici *Pedagoški programi v slovenskih muzejih in galerijah* (1999), v rubriki *Samostojni pedagoški programi* še niso ločevali dejavnosti za otroke in odrasle. V naslednji knjižici, *Pedagoški programi v slovenskih muzejih in galerijah 2001/2002* (2001, str. 79), je le Prirodoslovni muzej Slovenije poimenoval dejavnosti za odrasle: *Andragoški programi*. V istoimenski knjižici (2003, str. 41, str. 47, str. 98, str. 102) so na objavljenih straneh nekateri muzeji že navajali rubriko *Andragoški programi*. V naslednji istoimenski publikaciji (Ljubljana 2005, str. 78, str. 98, str. 114) se je število rubrik *Andragoški programi* zmanjšalo. V zadnji knjižici (2008, str. 61, str. 113, str. 123, str. 142, str. 151) so na objavljenih straneh kustosi navajali dejavnosti za odrasle takole: *Programi za odrasle*, *Andragoški programi*, *Delavnice za odrasle*. Treba je navesti, da je sodelovalo v teh knjižicah prvič 58 muzejev in galerij, nato se je število povečalo na 63, v zadnji publikaciji pa je svoje pedagoške programe objavilo že 155 ustanov.

⁵ Recimo po zgledu preimenovanja oddelka za pedagogiko na Filozofski fakulteti v Ljubljani v Oddelek za pedagogiko in andragogiko.

ka« jasno kaže, da gre za vodenje otroka,⁶ v muzejih pa gre tudi za vodenje odraslih. Toda če bi se držali etimologije, potem bi bil izraz »pedagogika« lahko sporen tudi takrat, ko je z njim mišljena veda ali znanost o vzgoji in izobraževanju otrok, saj ta izraz, če ga razumemo dobesedno, ne pomeni vzgoje otroka. Pomeni vodenje otroka. Najprej je šlo zgolj za vodenje otroka od doma do šole in nazaj. To je bila v antiki naloga sužnja, ki so ga zaradi tega imenovali pedagog. Ta je moral voditi gospodarjevega otroka k učitelju in nazaj domov. To vodenje je bilo pravzaprav fizično spremljanje otroka in kot tako ni bilo razumljeno kot vzgoja. Zato je raba izraza »pedagogika« neproblematična le, če tega izraza ne razumemo na podlagi etimologije, in torej besedo »vodenje«, ki je bistveni del tega izraza, ne razumemo dobesedno, ampak zgolj v prenesenem pomenu. Zgodovinsko gledano se je ta pomenski premik zgodil že v helenističnem obdobju, ko je pedagogovo delo dobilo tudi moralno razsežnost, ker je moral pedagog otroka na poti tudi nadzorovati in varovati pred nevarnostmi in pregrehami, predvsem pa zato, ker je kmalu postal prav on tisti, ki je otroku privzgal lep vedenje in oblikoval njegov značaj in moralnost. Tako je beseda »pedagog« vse bolj zgubljala svoj etimološki pomen in vedno pogosteje je pomenila vzgojitelja, tj. osebo, ki ji je zaupana moralna vzgoja otrok. Nikoli pa ni pomenila učitelja, saj pedagog ni bil učitelj (*didáskalos*) (Marrou 1981, str. 217–218). Bil je tisti, ki je vodil otroka k učitelju.⁷ Kot smo videli, pa že takrat to vodenje ni bilo več razumljeno dobesedno, saj je pomenilo tudi vzgajanje.⁸ Pozneje je bil pedagog opredeljen kot odrasel človek, ki vodi otroka k znanju (Best 1994, str. 726). Vendar ne več v dobesednem pomenu vodenja k učitelju kot viru znanja, ampak k znanju samemu. Ta pomenski premik je lahko nastal potem, ko se je z izrazom »pedagog« začelo označevati tudi učitelje. Danes pa ima ta izraz še širši pomen, saj pomeni tudi tiste, ki se ukvarjajo s teorijo vzgoje in izobraževanja.

Poleg tega etimološki pomen besede »pedagogika« kot 'žvodenje otroka' zastira prav tisti pomen, ki ga ji danes daje definicija pedagogike kot znanosti o vzgoji in izobraževanju (otrok). Čeprav v začetku sploh ni šlo za znanost o vzgoji otroka, ampak za spretnost ali tehniko – to se lepo vidi iz tega, da so jo imenovali »*paidagogikè téchne*«, nato pa v latinskem jeziku »*ars paedagogica*« (Brezinka 1984, str. 47), je bila pedagogika pozneje vendarle najprej razumljena kot filozofska disciplina in nazadnje kot znanost o vzgoji in izobraževanju. Zato

⁶ Beseda »pedagogika« izhaja iz grških besed »país«, »paidós« ('otrok', 'deček') in »ágein« (voditi). Isti izvor ima tudi beseda »pedagog« (*paidagogs*), ki je v antiki pomenila 'sužnja, ki je vodil gospodarjevega otroka v šolo' (Brezinka 1984, str. 9, 47).

⁷ Tudi v antičnem Rimu je bil pedagog (*paedagogus*) suženj (navadno je bil to izbrani učenec Grk), ki je vodil oz. spremljal svojega malega gospodarja v šolo in ga moralno vzgajal (Marrou, 1981, str. 6–67).

⁸ Tudi v Platonovem delu *Zakoni* se, kot navaja G. Kocijančič v eni od opomb, »vodenje: gr. *agogé* včasih uporablja skoraj sinonimno s *paideía*; prim. 673 a, 819 a« (Platon, 2006, op. 113, str. 505). Podobno je v odstavku 641 b, kjer se beseda »*παιδαγωγῆντος*« lahko prevaja z voden ali vzgojen (Jaeger, *Paideia* 1986, op. 54, str. 338). Jaeger tudi navaja, da je Platon v *Zakoni* kazal preferenco za rabo besede »*παιδαγωγείν*«. Prej je Platon, pravi Jaeger, vsak poskus človeštva, da bi doseglo vrlino (*areté*) razumel kot vzgojo (*paideía*), zdaj pa obravnava pedagogijo (*παιδαγωγία*) tudi kot izvor *paid-eia*-je za odrasle (ibid., op. 88, str. 340).

argument, ki upravičuje rabo izraza »andragogika« z etimologijo besede »pedagogika«, češ da je izraz, ki pomeni 'vodenje otroka', neprimeren za označitev znanosti o izobraževanju odraslih, ni ravno prepričljiv, saj bistvo pedagogike ni v vodenju otroka – to je bil prvotni pomen (*etymon*) besede *pedagogika* – ampak v definiciji, ki pravi, da je pedagogika znanost o vzgoji in izobraževanju. Zato je izraz »pedagogika«, če ga razumemo dobesedno, enako sporen za pedagogiko in andragogiko, če je za obe bistveno, da sta znanosti o vzgoji in izobraževanju. Uporaba izraza »andragogika« za znanost o vzgoji in izobraževanju odraslih je v etimološkem pomenu sicer videti primernejša od izraza »pedagogika«, še posebno zato, ker se je uporabljala v besednih zvezah »pedagogika odraslih« in »adultna pedagogika«, ki sta nesmiselni, če razumemo ta izraza dobesedno. Toda problem je v tem, da izraz »andragogika«, ki je nova umetna skovanka,⁹ narejena po analogiji z izrazom »pedagogika« – torej tako, da je bila v njem grška beseda »otrok« (*país, paidós*) zamenjana z grško besedo »odrasel« (*aner, andros*) – nima (v nasprotju z izrazom »pedagogika«) nobene podlage v zgodovini stare Grčije. Poleg tega je bila pri tem uporabljena beseda »aner«, ki ne označuje odraslega človeka, ampak odraslega moškega – to je ponekod sprožilo feministične kritike (Knowles 2005, str. 27) – sam izraz »andragogika« pa, če ga razumemo dobesedno, sploh ne pomeni znanosti o izobraževanju odraslih, kar je definicija andragogike, ampak vodenje odraslega moškega.

Zato na terminološki ravni ne bi prav veliko pridobili, če bi izraz »muzejska pedagogika« spremenili v »muzejska pedagogika in andragogika«. Če bi se že hoteli igrati z etimologijo, bi bil verjetno primernejši izraz »muzejska antropogogika«, saj bi njegov pomenski obseg zajemal vodenje vsakega človeka, poleg tega pa so prav vodstva obiskovalcev po muzejskih in galerijskih zbirkah še vedno ena najpogostejših oblik izobraževalnega in vzgojnega dela v muzejih in galerijah. Toda tudi če bi bil ta izraz zaradi obeh navedenih dejstev primernejši od izrazov »muzejska pedagogika« ali »muzejska pedagogika in andragogika«, še vedno ne bi bil ustrezen za tiste, ki mislijo, da je izraz, s katerim označujemo bistvo tistega, kar zdaj označuje termin »muzejska pedagogika«, primeren le, če je etimološko ustrezen. To pa ni, ker pomeni zgolj vodenje kot izobraževalno in vzgojno prakso v muzejih in galerijah, ne pa tudi teorije, vede ali znanosti, ki te prakse proučuje. Če bi se ravnali po zgledu tistih, ki so poskušali rešiti problem obče vede o vzgoji in izobraževanju, ki je nastal z že omenjeno delitvijo pedagogike (kot obče vede o vzgoji in izobraževanju) na pedagogiko (kot znanost o vzgoji in izobraževanju otrok) in andragogiko (kot znanost o izobraževanju in vzgoji odraslih) z vpeljavo izraza »edukologija«, bi lahko uporabili izraz »muzejska edukologija«. Toda tedaj bi morali še vedno uporabljati tudi izraz »muzejska antropogogika« za označitev izobraževalnih in vzgojnih praks v muzejih in galerijah. Enako bi bilo, če bi se zgledovali po izrazju, ki je v rabi v Italiji. Tam po večini

⁹ Da gre za skovanko, v kateri vsaj ob njenem nastanku ni bilo jasno razmerje med pedagogiko in andragogiko kot, kaže tudi razlaga besede »andragogika« v Verbinčevem slovarju tujk, ki se glasi: »andragogika-e ž [andr(o)- + (peda)gogika] znanost o vzgoji in izobraževanju odraslih« (Verbinc 1974, str. 50).

uporabljajo namesto izraza »muzejska pedagogika« izraz »muzejska didaktika« (*didattica museale*). Dokler sta didaktika in teorija pouka ali izobraževanja nasploh obsegali izobraževanje otrok pa tudi odraslih, bi bila to morda rešitev iz obravnavane terminološke zagate. Toda odkar imamo še andragoško didaktiko, ki se ukvarja le z izobraževanjem odraslih, bi bili soočeni z istim problemom kot pri uporabi izrazov »pedagogika« in »andragogika«. Poleg tega pa nekateri italijanski avtorji menijo, da izraz »muzejska didaktika« ni primeren, ker je pomen-sko preozek. Zato ga nekateri nadomeščajo z izrazom »muzejska pedagogika in didaktika«. Vendar tudi to ni logično, če pedagogika vključuje didaktiko kot svoj konstitutivni del, kot eno od pedagoških disciplin.

Skratka, niti morebitna vpeljava izraza »muzejska edukologija« niti izraza »muzejska didaktika« nista videti prava rešitev. Še več, obakrat bi bili celo na slabšem, kot smo zdaj, ko uporabljamo izraz »muzejska pedagogika«, ki sicer etimološko resda ni ustrezen, a zato, tako kot je razumljen, obsega oboje: teorijo in prakso izobraževanja in vzgoje v muzejih in galerijah. Prav tako se še vedno nanaša na izobraževanje ter vzgojo otrok in odraslih v muzejih in galerijah. Toda dejstvo, da pedagogika po vzpostavitvi andragogike kot samostojne vede ni več razumljena kot obča veda o vzgoji in izobraževanju, postavlja pod vprašaj tudi pojmovanje muzejske pedagogike kot obče vede o izobraževanju in vzgoji otrok in odraslih v muzejih in galerijah. Vprašanje pa je, ali je zaradi tega treba omejiti rabo izraza »muzejska pedagogika« samo na označevanje teorije in prakse izobraževanja in vzgoje otrok v muzejih in galerijah? Ni nujno. Ta izraz lahko ostane v rabi ne glede na to, da kljub drugačnemu etimološkemu pomenu obsega tudi izobraževanje in vzgojo odraslih v muzejih in galerijah. Ta raba ni namreč nič spornejša kot raba izraza »atomska fizika« za označitev znanosti, ki se nikakor ne ukvarja z atomi kot nedeljivimi delci, kar je etimološki pomen besede »atom«. ¹⁰

Ali je izraz »muzejska pedagogika« oznaka za pedagoško vedo?

Drugič je izraz »muzejska pedagogika« problematičen zato, ker spodbuja k napačnemu sklepu, da označuje muzejsko pedagogiko kot posebno pedagoško vedo ali znanstveno disciplino, v resnici pa je ne. Muzejska pedagogika namreč ni ena od zvrsti pedagogike, ki se po svoji specifičnosti razlikuje od drugih zvrsti pedagogike enako, kot se na primer med sabo razlikujeta domska in šolska pedagogika. To pa zato, ker muzejska pedagogika, vsaj pri nas, sploh ni del pedagogike. ¹¹ Pravzaprav to doslej niti ni mogla biti, saj ni bila razvita kot

¹⁰ Ta argument je uporabil že A. Vukasović, ko je nasprotoval vpeljavi izraza »andragogika« (Vukasović 1971, str. 450).

¹¹ Muzejska pedagogika ne sodi v sistematiko pedagoških ved in je tudi ni mogoče študirati niti v okviru študija pedagogike niti kakšne druge vede. To seveda ni zgolj specifičnost Slovenije. Tudi v Franciji vsaj do leta 1972 ni bilo mogoče študirati muzejske pedagogike v okviru študija pedagoških oziroma edukacijskih ved (cf. Juif, Dovero 1972). Je pa nekaj podobnega, kar pri nas imenujemo muzejska pedagogika, mogoče študirati vsaj v okviru univerzitetnega študija razstavne didaktike na dunajski univerzi ali visokošolskega študija muzejske pedagogike na Meduniverzitetnem razisko-

teoretska veda, temveč je bila razumljena predvsem kot oznaka za praktično izobraževalno delo v muzejih in galerijah.

V sintagmi »muzejska pedagogika« je bilo z izrazom »pedagogika« namreč navadno mišljeno vse, kar se je nanašalo na izobraževano delo v muzejih in galerijah, z izrazom »muzejska« pa to, da je izobraževalno delo v muzejih in galerijah specifično in torej različno od tistega v šoli, četudi je bilo pogosto pod vplivom šolske pedagogike. Ta specifičnost pa se kaže bolj na ravni ciljev kot metod in oblik dela. Izobraževalno delo v muzejih in galerijah sledi ciljem muzejev in galerij, v šoli pa ciljem šole. Seveda so nekateri od teh ciljev podobni – če že ne isti – drugi pa komplementarni. Zato se izobraževalno delo v obeh vrstah institucij dopolnjuje. Toda dopolnjuje se lahko le, če se izobraževanje v šoli razlikuje od tistega v muzejih in galerijah. Če bi bilo enako, bi se namreč lahko le ponavljalo, ne pa dopolnjevalo. Ob tej ugotovitvi pa je treba vendarle priznati, da je bil vpliv šole na delo v muzejih in galerijah veliko večji kot vpliv muzejev na delo v šoli.¹² Vendar pa to ne postavlja pod vprašaj specifičnosti izobraževalnega dela v muzejih in galerijah. Ker izraz »muzejska pedagogika« označuje prav to specifičnost praktičnega izobraževalnega dela v muzejih in galerijah, se njegova uporaba ne zdi problematična. Toda to je le dozdevno. Kajti če razumemo sintagmo »muzejska pedagogika« tako, uporabljamo izraz »pedagogika« v nasprotju s siceršnjim razumevanjem pedagogike kot znanstvene discipline, katere predmet proučevanja sta vzgoja in izobraževanje. Vzgoja in izobraževanje sta namreč predmet njenega proučevanja ne glede na to, kje potekata. Zato je izraz »muzejska pedagogika« problematičen tudi, če se uporablja zgolj kot oznaka za praktičnoizobraževalno delo v muzejih in galerijah.

Če pa se uporablja kot oznaka za posebno pedagoško disciplino, je njegova uporaba v slovenskem prostoru, kot smo videli, prav tako problematična, saj ga uporabljamo kot oznako za nekaj, kar sploh ne obstaja. Muzejska pedagogika namreč ni ena od zvrsti pedagogike. Poleg tega je ta izraz problematičen, ker pedagogika v muzejih in galerijah, sploh ni neka specifična muzejska pedagogika. To je večinoma šolska pedagogika, aplicirana na izobraževalno delo v muzejih in galerijah. Zato bi razmerje med muzejsko in šolsko pedagogiko, ki se le navidezno ujema s specifično razliko med dvema entitetama znotraj genusa pedagogika, bržkone lahko pojasnili z označevalno razliko med *prisotnim* in *odsotnim* (cf. Močnik, Žižek 1981, str. 376), med manjkajočo muzejsko in zdajšnjo šolsko pedagogiko. Šolska pedagogika je na mestu muzejske pedagogike, ki je pravzaprav ni. Šolska pedagogika zavzema njeno prazno mesto in zastopa muzejsko pedagogiko v polju izobraževalnega in vzgojnega dela v umetnostnih muzejih.

valnem inštitutu za dopisne študije v Celovcu (Fliedel 1993, str. 25). Muzejsko didaktiko je mogoče študirati tudi na nekaterih italijanskih univerzah v sklopu študija edukacijskih ved.

¹² Eden od poskusov vplivanja na delo v vrtcih in šoli so bili na primer seminarji za vzgojiteljice in učiteljice v Narodni galeriji v Ljubljani. Prav tako pa tudi izdaja didaktičnega kompleta Galerija v vrtcu, šoli in doma (Tavčar 1995). Na pouk predmeta umetnostna zgodovina in likovna vzgoja v nekaterih vrstah srednjih šolah deloma vplivata tudi publikaciji *Nevidne strani vidne umetnosti* (Tavčar 1991) in *Zarja časa, Mit v sliki in besedi* (Novak, Tavčar 1997), saj sta navedeni v katalogu znanja oziroma kot priporočena literatura za navedena učna predmeta.

Zato je temeljno in obenem eksistenčno vprašanje muzejske pedagogike, kako preseči to mimetično fazo in kako razvijati svojo specifiko. Vendar razvijanje svoje specifike še ni dovolj. Podobno kot morajo muzeji razviti svojo specifično pedagogiko v odnosu do šolske pedagogike, morajo namreč tudi posamezne vrste muzejev in galerij razviti svoje specifične pedagoške pristope v odnosu do muzejske pedagogike. Ne zadošča namreč muzejska pedagogika nasploh, saj je metodične pristope mogoče razvijati le na podlagi specifičnosti zbirk in razstavljenih predmetov. Ker se zbirke in razstavljeni predmeti razlikujejo ne samo glede na različne vrste muzejev in galerij, ampak tudi znotraj posameznih tipov muzejev in galerij, je jasno, da je muzejska pedagogika lahko le splošni teoretski okvir za razvijanje specifičnih muzejskih pedagogik, značilnih za specifične vrste muzejev in galerij – denimo za umetnostne muzeje in galerije. Izobraževalno in vzgojno delo v njih se namreč v marsičem razlikuje od dela v naravoslovnih in drugih muzejih.

Skratka, izraz »muzejska pedagogika« je problematičen, ker muzejska pedagogika vsaj za zdaj sploh ni razvita kot posebna znanstvena disciplina. Ker torej kot taka ne obstaja, jo je doslej v naših muzejih in galerijah največkrat nadomeščala šolska pedagogika. To pa pomeni, da muzejska pedagogika v resnici ni ne muzejska (specifična pedagogika, ki se bistveno razlikuje od šolske pedagogike) ne pedagogika (zvrst pedagogike kot znanstvene discipline).

Po drugi strani pa se zastavlja vprašanje, ali ni morda problematično tudi pojmovanje pedagogike kot splošne vede o vzgoji in izobraževanju, če se pedagogika, tako kot je pri nas, ne ukvarja z izobraževanjem in vzgojo v muzejih in galerijah? Če se namreč z njima ne ukvarja kot s posebnim področjem proučevanja, najbrž ne more pretendirati na status obče vede o vzgoji in izobraževanju, tj. na status vede, ki proučuje celotno področje vzgoje in izobraževanja. Ker se sama omejuje le na določena področja vzgoje in izobraževanja, ostajajo druga področja izobraževanja in vzgoje izključena iz njene domene in kot taka mogoč predmet proučevanja kakšne nove ali obstoječe vede. Glede na to, da se v zadnjem času v nekaterih muzejih in galerijah počasi razvija tudi muzejska pedagogika kot posebna veda, se bo torej lahko zgodilo, da se bo muzejska pedagogika, ali natančneje rečeno, to, kar danes imenujemo muzejska pedagogika, razvilo kot posebna znanstvena disciplina zunaj pedagogike. Mogoče je tudi, da bo postala del univerzitetnega študija, vendar ne v okviru študijskega programa pedagogike, ampak denimo muzeologije. Verjetno pa bi bilo veliko boljše, če bi jo bilo mogoče razviti kot interdisciplinarno vedo in jo kot tako tudi študirati. Vprašanje seveda je, ali naj bi jo bilo mogoče študirati že na dodiplomski stopnji ali šele na podiplomski. Pameten odgovor na to vprašanje pa skorajda ni mogoč brez tehtnega razmisleka o temeljnih znanjih in kompetencah, ki bi jih diplomant takega študija moral pridobiti. Toda tak razmislek, ki se kaže kot nujni pogoj za to, da pridemo do strokovno utemeljenega odgovora na zastavljeno vprašanje, je tudi sam pogojen. Odvisen je predvsem od tega, kako razumemo muzejsko pedagogiko. Če jo razumemo kot interdisciplinarno vedo, je že njeno poimenovanje zavajajoče, saj napeljuje k napačnemu sklepu, da gre za eno od pedagoških disciplin. Kot smo videli, pa vsaj pri nas ni tako. Tudi muzejski pedagogi, ki se

v naših muzejih in galerijah ukvarjajo z izobraževalno dejavnostjo, po svoji izobrazbi večinoma niso pedagogi, ampak umetnostni zgodovinarji, arheologi, zgodovinarji, etnologi itn. Podobno je s tistimi, ki poskušajo to dejavnost teoretsko reflektirati in s tem razvijati teorijo izobraževalnega in vzgojnega dela v muzejih in galerijah. Zato je bržkone problematično, če te ljudi, ki po svoji izobrazbi niso pedagogi, imenujemo muzejski pedagogi. S tem jim namreč neupravičeno pripisujemo specifično pedagoško znanje in kompetence, ki jih marsikdaj nimajo, saj so to večinoma samouki, ki pedagogike niso nikoli študirali. Po drugi strani pa s tem, ko jih imenujemo muzejski pedagogi, razvrednotimo tudi poklic pedagoga, saj krepimo že tako preveč razširjeno zmotno prepričanje, da je pedagog lahko vsakdo, ki se ukvarja z vzgojo in izobraževanjem, tudi če o pedagogiki ne ve prav veliko. Vendar s tem ne mislimo, da je pedagoško znanje mogoče pridobiti le s formalnim študijem pedagogike na univerzi. Gotovo jih lahko pridobimo tudi z drugimi oblikami neformalnega izobraževanja. Toda za izboljšanje kakovosti izobraževalnega dela v naših muzejih in galerijah verjetno vseeno ne bi bilo slabo, če bi tisti, ki to dejavnost opravljajo, morali z relevantnimi referencami in morda tudi z uradno izdano listino pristojne ustanove dokazati, da takšno znanje tudi zares imajo. Dokazati bi ga morali podobno kot diplomanti nepedagoških smeri študija, ki želijo delati v šoli kot učitelji. S tem bi v muzejih in galerijah postavili podobne kriterije za opravljanje izobraževalne dejavnosti, kot veljajo v šoli. Poglavitni razlog, zaradi katerega bi to morali storiti, je tale: če je res, da lahko kakovostno opravlja učiteljski poklic samo nekdo, ki ima poleg ustrezne strokovne izobrazbe s področja, ki se v šoli poučuje kot šolski predmet, tudi predpisano pedagoško izobrazbo, potem je razumno predpostavljati, da tudi muzejski pedagogi lahko kakovostno opravljajo svoj poklic le, če imajo poleg ustrezne strokovne izobrazbe še pedagoško.¹³ Poleg tega bi vpeljava dokazila o pedagoški izobrazbi kot pogoju za opravljanje izobraževalnega dela v muzejih in galerijah verjetno tudi zvečala ugled temu poklicu – nanj se namreč marsikdaj gleda zviška prav zato, ker se ga lahko opravlja tudi brez ustreznega dodatnega pedagoškega znanja. Če bi ga lahko opravljali le z dokazilom o pridobljeni pedagoški izobrazbi, bi ga verjetno bolj cenili ne samo zato, ker je navadno tako, da bolj cenimo tisto, za kar se moramo bolj potruditi, ampak tudi zato, ker bi vedeli, da gre za poklic, ki ga lahko opravljajo samo tisti, ki imajo poleg strokovne izobrazbe, ki ustreza področju delovanja določenega muzeja ali galerije, tudi pedagoško. Ko govorimo v povezavi s tem o pedagoški izobrazbi, seveda mislimo na izobrazbo, ki vsebuje tudi andragoško, čeprav je ne posebej

¹³ Tisti umetnostni zgodovinarji, zgodovinarji itn., ki so se odločili za pedagoško smer študija, so si seveda pedagoško izobrazbo že pridobili. Toda kljub temu je še vedno nerešeno vprašanje, kakšna naj bi bila najprimernejša pedagoška izobrazba muzejskih pedagogov. Morda je lahko podobna učiteljevi, vendar se mora od nje tudi razlikovati. Če v ničemer drugem, pa vsaj v znanju iz specialne didaktike. Lahko pa je precej drugačna. Na Fakulteti za edukacijske vede Univerze v Bologni je na primer program študija muzejske didaktike v študijskem letu 2008/09 sestavljen iz tehle modulov: poglavitni teoretski pristopi k muzejski didaktiki; različni profili izobraževalnega muzeja; dejanski in virtualni muzeji; elementi edukacijske in didaktične kakovosti muzejskih prostorov; kompetence kulturnega »animatorja« v muzeju; sistemi muzejev na nacionalni in mednarodni ravni.

omenja, tako kot tudi izraz »muzejska pedagogika« zajema teorijo in prakso izobraževanja odraslih, četudi to ni vidno iz samega izraza.

Že iz te kratke in le v grobih obrisih prikazane analize terminološke zagate z izrazom »muzejska pedagogika«, ki se ga pri nas uporablja že več kot dve desetletji, je mogoče videti, da njegov pomen ni tako jasen, kot se morda dozdeva. Vendar te nejasnosti na terminološki ravni ni mogoče odpraviti preprosto tako, da iščemo rešitev v etimologiji uporabljenih besed za oznako koncepta, ki ga te besede označujejo, ampak le tako, da najprej natančneje opredelimo sam koncept muzejske pedagogike. Kajti nejasnost na konceptualni ravni ni videti nič manjša od nejasnosti na terminološki. Zato najbrž ni pretirano reči – če parafraziramo znano Avguštinovo izjavo – da dokler nas kdo ne vpraša, kaj je muzejska pedagogika, vemo, kaj je, če pa nas vpraša, ne vemo.

Literatura

- Besnard, P. (1994). »Andragogie«, Dictionnaire encyclopédique de l'éducation et de la formation. Paris: Nathan.
- Best, F. (1994). »Pédagogie«, Dictionnaire encyclopédique de l'éducation et de la formation. Paris: Nathan.
- Blättner, F. (1979). Storia della pedagogia. Roma: Armando Editore.
- Brezinka, W. (1984). Metateoria dell'educazione. Roma: Armando Editore.
- Cevc, A. (1979). Poročilo o delu Narodne galerije za leto 1979. Ljubljana: Arhiv Narodne galerije.
- Demetrio, D. (2003). Manuale di educazione degli adulti. Roma-Bari: Editori Laterza.
- Enciklopedijski riječnik pedagogije. (1963). Zagreb: Matica Hrvatska.
- Flidel, G. (1993). »O razlašcanju in prilaščanju«, Muzeoforum, Zbornik muzeoloških predavanj 1991. Ljubljana: Slovensko muzejsko društvo, Zveza muzejev Slovenije.
- Jaeger, W. (1986). Paideia, Vol. III. Oxford: Oxford University Press.
- Juif, P., Dovero, F. (1972). Guide de l'étudiant en sciences pédagogiques. Paris: Presses Universitaires de France.
- Knowles, M. S. (2005). Andragogy. V: Museums, Adults, and the Humanities. Washington, D.C.: American Association of Museums.
- Kocijančič, G. (2006). Prevod in spremna besedila, Platon. Zbrana dela II. Celje: Mohorjeva družba.
- Marrou, H.-I. (1981). Histoire de l'éducation dans l'Antiquité, I-II. Paris: Seuil.
- Močnik, R., Žizek, S. (1981). Spremná beseda. V: Psihoanaliza in kultura. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Muršak, J. (2002). Duševni obraz človeka v dobi strojev ali poklic kot najvišja oblika dela. V: Sodobna pedagogika, št. 4.
- Novak, B. A., Zarja časa, Tavčar, L. (1997). Mit v sliki in besedi. Ljubljana: Narodna galerija.
- Ozvald, K. (1938). Dvajset let pedagogike v Jugoslaviji. V: Popotnik, LX.

- Pedagoški programi v slovenskih muzejih in galerijah. (1999, 2001, 2003, 2005, 2008). Ljubljana: Pedagoška sekcija pri Skupnosti muzejev Slovenije.
- Platon (2006). Zbrana dela II. Celje: Mohorjeva družba.
- Tavčar, L. (1991). Nevidne strani vidne umetnosti. Ljubljana: Narodna galerija.
- Tavčar, L. (1995). Galerija v vrtcu, šoli in doma. Ljubljana: Narodna galerija.
- Verbinc, F. (1974). Slovar tujk. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Vrhunc, P. (1973). Umetnostna vzgoja Narodne galerije. Ljubljana: Argo 12, 1/2.
- Vukasović, A. (1971). Adultna pedagogija – teorija odgoja i obrazovanja odraslih. V: P. Šimleša (ur.), Pedagogija. Zagreb: Pedagoško-književni zbor.